

peyzajın halleri üzerine denemeler

v.2 beton

Enise Burcu Derinboğaz |

Peyzaj

Peyzajın halleri, ismin hallerinden ilhamla, aynı köke takılıp çıkarılan ekler sayesinde kurulan yeni ilişkileri ifade etmek için kullandığım bir betimlemedir. Peyzajı çok çeşitli halleriyle, yani büründüğü şekiller, yaşadığı dönüşümler, kırılmalar ve birleşmeler olmadan hakkını vererek anlamanın mümkün olmadığı gibi, bitimsiz bir dönüşüm halini kavramanın da kolay olmadığını kabul ediyorum. Bu halleri bir ilişkiler zinciri olarak hayal edersek ve bunlardan biri de beton olursa, aklım beni nerelere götürür diye merak ettim. Peyzajı betonla düşünürken zihnimde canlanan anıları, fikirleri ve projeleri bilinç akışına¹ ve kaleme bıraktım.

Peyzaj sözcüğünü ilk nerede duyduğumu hatırlamıyorum. Muhtemelen üniversite sınavına hazırlanırken! Fakat gözümün önüne gelen ilk imaj, bulanık bir görüntüden başka bir şey değil. Belki çok sık seyahat eden bir ailede büyümüş olmam, çocukluk anılarımın büyük bö-

lümünü kaplayan uzun araba yolculukları ve arka koltuğun konforudur bunun sebebi. Arkada oturmanın, ön taraftaki perspektifin içinde kayarak ilerliyormuş hissinden farklı olarak, hızı çok daha fazla hissettirmesi, bu sebeple görüntüyü ardışık imajlara indirgemesidir. Kim bilir!

Karşılaşma

Bu uzun yolculukların en çekilmez tarafı, babamın her defasında bana çözdürdüğü benzin problemleriydi: Bir depoyla kaç km gidilebiliriz? Hız-mesafe-litre denklemleri. İstisnasız her yolculukta hesap yapmak zorundaydım. Maalesef sorular giderek zorlaştı. İşte bu problemlerle boğuşurken gözüme hep tüneller, köprüler, viyadükler çarpardı, nedense binalar değil. Altyapı projelerine duyduğum ilgi bu sorulardan kaytarmak istememle açıklanabilir muhtemelen ya da salt o büyüklüklere duyduğum muazzam heyecanla. Bozkırlarla, dağlarla, tarlalarla, ormanlarla iç içe geçen viyadükler ve köprüler. Çocukluğumun mühendislik mucizeleri.

1

Sanırım betonla ilk karşılaşmam bu vesileyle oldu. Arka koltuğun kadrajından tanıdığım kırsal peyzaj içerisinde kolaylıkla göze çarpan büyük altyapı nesnelere oluşturduğu kontrast, peyzaj ve beton ilişkisinin zihnimdeki ilk tezahürü oldu. Peyzaj yumuşak ve değişik çünkü yaprakların renkleri değişiyordu, beton ise katı ve değişmezdi çünkü insanların ulaşımı için viyadüklerin dayanıklı olması ve ayakta kalması gerekiyordu. Ve sonra tekrar benzin problemleri.

Tanışma

On sekiz yaşında, artık peyzaj mimarlığı okuyacağımı öğrendim ve o yılı Japonya'da Japon dili ve kültürü eğitimi olarak geçirdim. Bu esnada Japon bahçelerini yerinde inceleme, felsefesini içinde yaşama gibi büyüleyici bir deneyimim oldu. İnsan ve doğa arasında kurulan ilişkinin ne denli zarif ve sade olabileceğini, doğaya saygının insana, insana saygının yaşama ve yaşama saygının tekrar doğaya nasıl geri döndüğüne tanık oldum. Japoncada yerleşik bir peyzaj kavramı yok.² Ve fakat doğa ve bahçe, dilde ve kültürde o kadar zengin anlamlar taşıyor ki, peyzaj bu iki kavramın arasına tutunmuş duruyor. Japon bahçeleri dendiğinde aklımıza ne geliyor? Hemen hemen karşılaştığım herkeste, Uzakdoğu bahçelerine büyük bir övgü ve hayranlık gözlüyorum. Bu gözlemlerimden çıkardığım sonuç, Japon bahçesinin yüceltilmesinin temel sebeplerinden birinin, bahçenin bozulmamış, değişmemiş, tarihte dondurularak bugüne ulaştırılmış olduğuna inanılmasıydı.

Halbuki Japon bahçesi de 20. yüzyılda büyük bir sorgulamadan geçmiş, Japonya'nın geçirdiği kültürel³ değişimlerden bir hayli etkilenmiş, dönemin bahçe tasarımcılarının sorgulamalarından geçmiş ve farklı hallerde bürünmüştür. Ancak bu dönüşüm incelik ve detaylarda gerçekleştiğinden, bugün dahi görünürde fazla anlaşılmaz. Bu kendi içinde çok güçlü fakat dışarıdan bakıldığında narin kalan Japon bahçesinin modernleşmesinin önünü açan önemli isimler var ki, aralarında 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında verdiği eserlerle bahçe tasarımına yeni bir soluk katan Mirei Shigemori'nin yeri başkadır. Bahçe tarihçisi ve tasarımcısı Shigemori, Japon bahçesine hayran olduğu Batılı resamlardan çizgiler, dokular ekler. Aynı zamanda yeni malzemeleri denemekten çekinmez. Beton bunlardan biridir. Shigemori'nin işleri-

2

3

ne bakıldığında görülebilen onlarca katman arasında beton, çizgiler, izler, bazen temsiller olarak karşımıza çıkar. Bu karşılaşmalarda gelenekten geleni ve yeniye (20. yüzyılın başı) görmek mümkündür.

Alışma

Nasıl Shigemori Japon bahçesi için yeni bir soluk olmuşsa, bahçe tarihine baktığımızda doğayla ilişkisini hep bilinçli bir mesafe ile tanımlamış olan her kültürde kendine özgü yorumlamalar ve bunları ortaya koyan usta isimler karşımıza çıkar. Uluslararası peyzaj mimarlığı platformunda çokça bilinmeyen fakat kısa ömründe hayata geçirdiği projelerle ülkesi İsviçre'de peyzaj mimarlığının mihenk taşı olmuş Dieter Kienast bunlardan biridir.

4

5

Kienast, 20. yüzyılın ortasında İsviçre’de doğmuş, bahçıvanlığın üzerine peyzaj mimarlığı okuyarak bitki sosyolojisi üzerinde uzmanlaşmış ve sonrasında bahçıvanlığın üzerine eklediği akademik kariyerini pratikle iç içe sürdürmüş bir isim. “Bahçe tasarlamak hikâyeler deneyimlemek anlamına gelir. Hikâyelerin bir sonu olabilir fakat bahçeler asla tamamlanamazlar,”⁴ diyen Kienast, bu cümleyle bahçeye ve mekân tasarımına bakışını ortaya koyar. Ona göre bahçe hiç bitmeyen bir hikâyedir. Malzemeleri bu bitimsiz hikâyenin oyuncularını olarak görür ve beton, bitkibilimin tüm inceliklerine vakıf olan bu usta bahçıvanın yönetmenliğinde hep başrolde dir. İsviçre’de bugün peyzaj mimarları Kienast’ın açtığı yoldan, malzemeyle, düşünceyle, doğayla, bitkiyle kurulan harmonik ilişkilerin izlerini takip ederek ilerliyor.

İsviçre demişken, peyzaj mimarlığına Dieter Kienast ve Christian Vogt gibi uluslararası arenada çok tanınmasa da literatüre geçmiş çok değerli isimler vermiş bu ülkenin mimarlığı ve bu alana kazandırdığı isimler elbette ki yadsınmaz. Çetin coğrafyası (yüce⁵ Alpler) ve buna bağlı olarak sert yaşam koşulları sebebiyle, doğayla ilişkisi romantik olmaktan bir hayli uzak olan bu kültürün mimarlığa kazandırdığı isimleri bilmiyor olabilir miyiz? Le Corbusier, Peter Zumthor, Bernard Tschumi mi geliyor aklımıza ilk olarak? Peki ya betonla kurdukları ilişki? Le Corbusier’in netliği, Zumthor’un gizemi⁶ ve Tschumi’nin dekonstrüktivizmini yana koyduğumda, hep o Alpler’in insanın içine işleyen sertliğini, kendine çekerken ürküten cazibesini ve aynı zamanda tamamiyle çıplak ve kendi gibi olma durumunu görüyorum. Bu gerçekten de fazlasıyla kişisel bir okuma. Fakat Zumthor’un binalarında da beton kendini öyle hissettirmez mi?

Örneğin Almanya’nın batısında peyzajın içinden cüretkâr bir biçimde yükselen Bruder Klaus Field Şapeli bu durumun bir tezahürüdür. Alman çiftçiler tarafından inşasına başlanan şapelin strüktürü ağaç gövdeleri ile oluşturulup, üzerlerine beton dökülerek hazırlanmış. Sonuç iç mekânda ışık ve akustikle oluşan büyüleyici bir etki, dış mekânda peyzajdan gücünü alarak yükseldiğini okutan bir mabettir.

Şimdi en başa dönüyorum. Betonla ilk karşılaşmamdan bugüne geldiğimde, birikmiş anıların yer yer peyzajla kaplandığını ve belli belirsiz çizgilerin oluştuğunu görüyorum.

- 1 Bilinç akışı edebiyatta kullanılan bir anlatım yöntemi. Köken olarak psikolojiye ait olan terim edebiyatta özellikle karakterin iç dünyasının anlatılmasının esas olduğu kurgularda sıklıkla başvurulur. Bilinç akışının peyzajda algı ve kavrayışın ortaya konması söz konusu olduğunda etkili bir yöntem olduğunu düşünüyorum.
- 2 Enise Burcu Karaçizmeli, *Gelenekselden Küresele Bahçe Tasarımı: Çin ve Japonya'dan Örnekler*, İstanbul, 2010.
- 3 Christian Tschumi, *Mirei Shigemori Rebel in the Garden*, Berlin, 2007.
- 4 Dieter Kienast, *Basel*, 2004.
- 5 Yüce burada "sublime" kavramının Türkçe karşılığı olduğu kabul edilerek kullanılmıştır. Kavram felsefede ve estetikte sıklıkla başvurulan, fiziki, metafiziki ya da etik olarak büyüklüğe ve ululuğa referans verir. Özellikle Alman felsefesinde ve resminde, başta Kant'ın estetik felsefesinde olmak üzere irdelenen kavrama İsviçre Alpleri için de sıkla başvurulur.
- 6 Peter Zumthor *Thinking Architecture* (Basel, 2010) kitabında mimariye ve yapma biçimine dair fikirlerini büyük bir berraklıkla paylaşır. Proje yaparken kullandığı yöntemlerden, bir binanın kendi içinde ve çevresiyle kurmasını hayal ettiği halleri anlatır.

Fotoğraflar

- | 1 Bulanık Peyzaj, Belgrad Ormanları, Enise Burcu Derinboğaz
 - | 2 Köprü, İsviçre, Reuss Vadisi, Enise Burcu Derinboğaz
 - | 3 Shigemori Mirei, Ryogi-an The Garden of Dragon, By Bigjap (CCO)
 - | 4 İsviçre Graubünden'den Alpler manzarası, Enise Burcu Derinboğaz
 - | 5 Bruder Klaus Şapeli (Peter Zumthor), By Thomas von Arx (Public Domain)
 - | 6 İsviçre Altdorf'ta bir duvar, Enise Burcu Derinboğaz
-